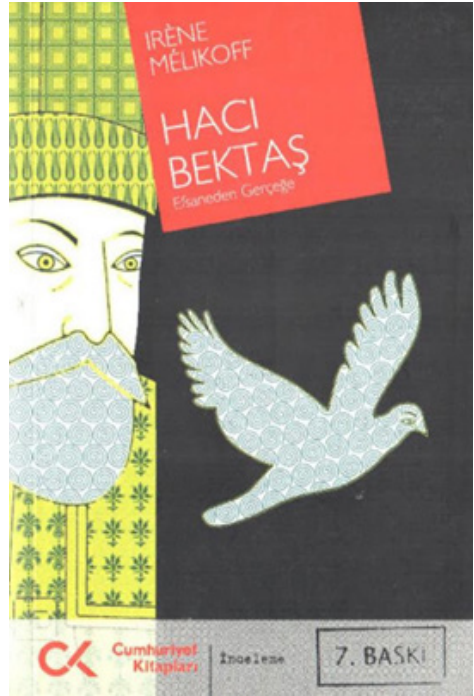

**İrene Mélikoff, Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe, Çeviren: Turan Alptekin.
İstanbul: Cumhuriyet Kitap Kulübü, 1999.***

Gizem TALATOĞLU**

Alevilik-Bektaşilik senelerden beri araştırmacıların ilgisini çeken çok yönlü bir çalışma alanı olmuştur. Konu farklı araştırmacılar tarafından birçok kez ele alınmış, incelenmiş olmasına rağmen hala araştırılması gereken yönleriyle şekilde karşımıza çıkmaktadır. Yabancı bir araştırmacı olan İrene Mélikoff bu konu üzerine birçok araştırma yapmış ve bu konuya katkı sağlamıştır. Bu çalışma yaptığı araştırmaların özeti niteliğinde karşımıza çıkmaktadır. İrene Mélikoff tarafından Bektaşilik bu eserde tüm yönleriyle ele alınmıştır. Bektaşiliğin tarih içindeki evrimini başlangıçtan sona kadar ele alan Mélikoff bu evrimde az ya da çok katkısı olduğuna inandığı her unsura küçük başlıklar halinde değinmiştir. Eğer ki bu unsurlar okuyucunun zihninde birleşirse konuyla alakalı genel bilgiler yerleşmiş olur. Yani konuyla ilgili araştırma yapmak isteyen araştırmacılar için derli toplu bir eser olmuştur.

Mélikoff, çalışmasını “Anlatı” ve “Anlatının Evrimi” adlarıyla iki kısımda sunuyor. “Anlatı” başlıklı ilk kısımda İslamlaşmış Şamancılık, Küçük Asya’da Türkmenler, Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli, Bektaşî İnanç Karışımına Doğru; Anlatının Evrimi kısmında ise İkiye Ayrılış, İnançlar ve Edimler, Bektaşî Edebiyatı, Yeniden Güncelleşme adlı bölümler ele alınmıştır. Her bölüm Bektaşiliğin başka yönünü ele almış ve araştırmacı nesnel çerçevenin dışına çıkmamaya gayret etmiştir. Farklı araştırmalardaki ifadelere yer vermiş bunları karşılaştırıp daha net bilgiler vermeyi amaçlamıştır.

“İslamlaşmış Şamancılık” alt başlığında Şamanizm’in Horosan Erenleriyle bağı ele alınmıştır. Ve bu ikisini birbirinden ayırlamayacağı şöyle ifade edilmiştir: “İslamlığın kabul edilişi, eski inançları bıraktırmadı; ata gelenekleri yeni inanışa

* Geliş Tarihi: 18.11.2021, Kabul Tarihi: 18.11.2021. DOI: 10.34189/hbv.102.023

** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Alevi Bektaşî Kültürü Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, e posta: gizemtalatoglu@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7770-5365>

karışarak nefes almaya devam etti. Sufilik, halk biçimleri çerçevesi içinde geliştirdi. İnançların kaynaşması için koşullar bundan daha iyi olamazdı (Mélíhoff, 2010, 35).”

Şaman gelenekleri, yok olup gidecek yerde, halk Sufiliği çerçevesi içinde yaşayagelmiştir. Bu gelenekler günümüzde de, Orta Asya'nın kimi yörelerinde hala yaşamaktadır. Bu bilinçdışı kalıntıları yeri geldiğinde inceleyeceğiz. Şimdi Türk halk tasavvufunun simgesi, ilk dervişler tarikatının kurucusu, Hoca Ahmed Yesevi'ye dönmemiz gerekiyor. (Mélíhoff, 2010, 36)

Ve böylece bir sonraki alt başlık Hoca Ahmed Yesevi ve Türk Halk Sufiliği olmuştur. Bu bölümde Hacı Bektaş Veli ile Ahmet Yesevi arasındaki tarihi bağ ele alınmıştır. Aynı yüzyılda yaşamadıkları ancak Hacı Bektaş'ın Ahmet Yesevi'nin müridi olduğu kabul edilmesi şöyle verilmiştir:

Fakat söylene dünyasında “zaman” boyutu yoktur; değil mi ki, yeniden yaşatmak için o kişiliği göz önünde canlandırmak ve çok uzak geçmişte yaşamış bir olayı tekrar oluyor varsaymak yetmektedir; bu, yeniden güncelleşmek olacaktır. “Yer” (mekan) boyutuna gelince; kuş-ruh düşüncesinin hala yaşadığı bir cemiyette göklerde uçma ve göz açıp kapayıncaya dek uzak yerlerde olma, bir çeşit “tayı-i mekan” (mekanları aşma) yetisi, Şaman olsun, Sufi olsun, halk din-ulularının olağanüstü güçleri arasındadır.¹ (Mélíhoff, 2010, 36)

Daha sonra Şaman alt başlığı altında Şamanları anlatm ve Dervişler ile arasındaki benzerlikleri incelemiştir. Şamanizm içinde olan Tengri: Gök Tanrı, Ruhlar: 99 Tengri, Kırklar, Yeniden-Bedenleşme (*Reincarnation*), Yerin (Dünya'nın) Yaratılışı, Güneş-Tanrı kavramları Bektaşilik içindeki halleriyle karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Bu doğrultuda Şamanizm-Bektaşilik, Şaman-Derviş arasındaki benzerlikler bu çerçevelerde belirginleştirilmeye çalışılmıştır.

2. bölüm “Küçük Asya’da Türkmenler” verilmiştir. Bu bölümde Türkmenlerin Orta Asya’dan gelişinden başlanarak siyasi açıdan Türkmenleri ele almıştır. Bu başlık altında XIII. Yüzyılda Anadolu’da Şiilikten Söz Edilebilir mi?” başlığı daha ön plana çıkmaktadır. Bununla ilgili bir takım varlığa kanıt sayılabilecek şeylerden birkaç örnek verdikten sonra şöyle bir cümle kurarak konuyu tekrar sorgulamaya başlamıştır:

Şaman inanın hala canlı bulunduğu ve İslam'ın henüz derinliğine kök salmadığı bir geçiş döneminde, bize, Şiilikten hangi ölçüde söz edilebileceğini sorgulamak düşünüyor. (Mélíhoff, 2010, 90)

Ve sorgusunu şöyle cevaplamıştır:

3. bölüm “Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli” olarak verilmiştir. Bu bölümde Hacı Bektaş birçok açıdan ele alınmıştır. Giriş kısmında Hacı Bektaş'ın yaşamamış olduğunu söyleyen araştırmacıların görüşleri aktarılmış ve bunların yanlışlığını belli delillerle sunulmuştur. Hacı Bektaş'ın gerçek yaşamının kabul edilemeyecek kadar yüceltilmesi konusunda şöyle söylemiştir:

Hacı Bektaş'ın yaşamış olduğu, tarihsel bir olgudur. Fakat o, özellikle yarattığı

1. Metinde geçen bu kısımdan da anlaşılacağı üzere Mélíhoff, Şaman, Sufi ve halk-din ulularını bir bütünün parçaları olarak değerlendirmiştir.

söylence ile yaşamaktadır: Bir söylence, onunla gerçeğe dönüşmüştür: O bir mythos, bir söylence; fakat bu söylence ile tanınan ve ona göre yeniden yaşam bulan bir kişidir. Milyonlarca insanın kendisine inandığı ve yaşama geçmiş bir söylence. Bununla birlikte, milyonlarca inananın -Türk halkının üçte biri- himmet umduğu kişinin, Hacı Bektaş'ın tarihsel gerçekliği ile ancak pek az bir benzerliği vardır; belki de aralarında hiçbir benzerlik bulunmamaktadır. Gerçek kişiliği, çok özlü bilgilere dayanarak yeniden oluşturabilmek için, belgelerden elde edilebilecek çıkarımlara dayanmak zorundayız. Bu, bir çağrı iletme amacı bulunanların hemen hepsinin ortak yazgısıdır; şu farkla ki, Hacı Bektaş muhtemel olarak, bir çağrı iletmeye de çalışmamıştır. (Mélıkoff, 2010, 94)

Daha sonra “Tarihsel Verilere Göre Hacı Bektaş” alt başlığı altında Hacı Bektaş Veli'nin gerçekliğini ele almaya başlamıştır. Bu bölümde kaynaklara dayanarak Hacı Bektaş hakkında bilgi verilmiştir. Yani Bektaşilik dışında şahsi kişiliği, hangi zamanlarda doğduğu, nerede yaşadığı vs. kaynaklara dayanarak verilmeye çalışılmıştır.

Daha sonra “Söylenceye Göre Hacı Bektaş” alt başlığı ile gerçekten bağımsız olan söylencelerdeki Hacı Bektaş'a yer verilmiştir. Burada verilen bilgiler *Vilayetname*'den alınmış ve bu bağlamda sunulmuştur.

“Makalat-ı Hacı Bektaş” başlığı altında Hacı Bektaş'a gelenekçe mal edilmiş *Makalat*'ın çözümlemesi verilmiştir. *Makalat*'ı Türkçe'ye aktardığı söylenen Aksaraylı Molla Sa'düddin'in aktarımıyla ilgili hikâyeyi incelemiş ve burada şaman unsurları bulmuştur:

Namazda, kırk gün secdede kaldıktan sonra, Sa'düddin, kendini aşma (transe) durumunda, dizeler söylemeye başlar. Hacı Bektaş ona, başını kazıtarak, tören serpuşu olan tile giydirir ve Said adı He dervişliğe alınır. Bununla ilgili olarak, *Vilayetname* 'de, tasavvufi göndermeleri hiç de az olmayan, inanılması güç bir öykü anlatılmaktadır; Said Hacı Bektaş'ın buyruğu üzerine, ateşe konmuş bir kazan 'a girerek kırk günde eriyecek ve başka kırk günlerden sonra küçük çocuk haline dönecek, kırk gün sonra da ermiş olarak kazandan çıkacaktır. O zaman, bir kendini aşış (transe) halinde, Hacı Bektaş'ın “Makalat”ını Türkçe söylemeye başlayacaktır. Öykü simgesel düzeyde yorumlanmalıdır: Önce, Şaman oluşun simgesi bir yeniden doğuşun izleyeceği, dinsel bir oluşum tema'sı vardır. (Mélıkoff, 2010, 106)

Makalat'ın Hacı Bektaş'ın olup olmadığı üzerinde birtakım tezler sunduktan sonra bu başlığı şu zıtlıklarla sonlandırıyor:

Son olarak, *Makalat*'ı incelediğimizde, Hacı Bektaş üzerine bildiklerimizle çelişen bir nokta dikkati çekiyor: 1. *Makalat*, Tarikat'den söz ediyor; fakat biliyoruz ki Hacı Bektaş Tarikat kurmamıştır. 2. *Makalat*, Hacc'ın farz olduğunu söylüyor; oysa Hacı Bektaş hiç Hacc'a gitmemiştir: onun Hacı oluşu düş yoluydur. 3. *Makalat*, evlenmenin gerekliliğinden söz etmektedir; Hacı Bektaş ise mücerred (bekar) bir derviştir. Bu farklılıklar da, *Makalat*'ın gerçekliğinden duyduğumuz şüphelere gelip katılmaktadır. (Mélıkoff, 2010, 113)

Vilayetname'ye Göre Hacı Bektaş'ın Yaşamı alt başlığı altında Hacı Bektaş'ın

yaşamı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgiler *Vilayetname*'ye yani doğal olarak söylencelere dayanmaktadır. Bu kısım aslında *Vilayetname*'nin çözümlenmesi olmuştur. Bu çözümlenmeler neticesinde yine Hacı Bektaş, Şaman ile özdeşleştirilmiştir:

Şaman nitelikli öğelere, *Vilayetname* 'de bolca rastlanır ve üst üste bindikleri için, bunların doğaüstü öğelerden ayrılmaları güçleşir. Şaman 'ın koruyucu ruhları iken İslam geleneğine girmiş bulunan görünmez varlıklar gibi, halk İslamlığında rastlana gelen çok sayıda Şaman nitelikli öge de *Vilayetname*'de yer almaktadır. Nitekim Şaman'ın düşte ve kendinden geçiş yolculuklarında çıktığı Kutsal Dağ teması (Hırkadağı) *Vilayetname* 'de vardır; tütsü ile kendini aşma da böyledir. Kendini-aşma, bir ateşin çevresinde dönüşlerle (sema) elde edilmekte, ateşin kutsallığı dolayısıyla, törenden sonra küller göğe savrulmaktadır. Güç elde etmede gerekli olan, ölüş teması vardır. Bu ölümü, bir kendinden-geçme durumuna girmiş görünen öznenin yeniden dirilişi izlemektedir. Mesela, günlerce kazanda pişen veliler, zaman içinde geriye dönüşle, gizlere ermiş (initie) olarak yeniden doğarlar. Bu tema'nın içinde, ayrıca, yukarıda andığımız Şaman nitelikli öğelerle birlikte, büyüyle uçma, ateşe söz geçirme, kuş ya da hayvan biçimine dönüşme ve Şaman'ın simgelerinden biri olarak, kazan motifi de yer almaktadır. (Mélíhoff, 2010, 139)

Daha sonra tarihi dönemin doğruluğu, Osmanlı ile ilişkisinin *Vilayetnamedeki* halinin gerçekliği gibi doğruluğu belli olmayan söylenceleri belirgin hale getirme amacı ile bilgiler verilmiştir.

4. Bölüm olan “Bektaşî İnanç Karışımına Doğru” adlı alt başlık altında ise şu düşünce belirtilmiştir:

Fakat halk inanışları da evrime uğrayarak zamana, mekâna ve çevreye uyarlar. XIII. ve XIV. yüzyılların Abdal ya da Kalender dervişlerin İslamlaşmış Şamancılığı ile günümüzde Bektaşî ya da Alevî adı verilenlerinki arasında alınmış uzun bir yol vardır. Başlıca, hangi evrelerin yer aldığını tanımlayarak bu yolu incelemeye çalışalım. (Mélíhoff, 2010, 158)

Bu bağlamda Bektaşîliğin Ahilik ve Hurufilikle olan etkileşimi incelenmiştir. Kızılbaş ideolojisinin evrimin son aşamasını nasıl şekillendirdiğine yer verilmiştir. Ahilerin ve Bektaşîlerin gelenek ve tören benzerlikleri uzun karşılaştırmalarla anlatılmıştır. Kızılbaş ideolojisi Bektaşîlik için çok önemli kırılma noktasıdır: “Her ne olursa olsun, Kızılbaş hareket, Bektaşî törenlerini derinden etkilemiştir. Ve bu, kesin biçimini aldığı Safevîler döneminde olmuştur. Kızılbaş coşkunun etkisi ile, anlatının gerçeğe dönüşmesi olgusu ortaya çıkar. Gerçek-dışı, cemiyetçe benimsenen bir doğru ‘ya dönüşür.’” (Mélíhoff, 2010, 203)

İkinci kısım olan Anlatı'nın Evrimi başlığı Kızılbaş hareketleriyle gerçeğe dönüşen anlatının zaman içinde nasıl değiştiğini farklı bölümler altında incelemiştir.

5. bölüm olan “İkiye Ayrılış” ilk başlık olmuştur ve bu başlık altında ikiye ayrılıştan kastın ne olduğu şu şekilde belirtilmiştir: “Bir yanda bu toplulukların giderik yerleşikleşmeleri ve kentleşme bölgelerine yeleşmeleri; öbür yanda, göçer kalan ve kargaşa dalgalarına boyun eğecek olan boylar.” (Mélíhoff, 2010, 207)

Zamanla iki ayrı zümrenin ortaya çıktığı görülür: Yerleşik ve çok ya da az kurumsallaşmış Bektaşiler ile, göçer ya da yarı göçer Kızılbaşlar. Tam olarak tanımlanmayan, sırasıyla Zındık, Râfîzî ya da mülhîd olarak nitelendirilen bu sonuncular, en son, etimoloji açısından tartışma yaratan, Alevi adı ile adlandırılacaklardır. (Mêlikoff, 2010, 208)

Daha sonra “Bektaşiler” başlığı altında çeşitli kaynaklardaki Bektaşî kavramının Osmanlı İmparatorluğu içindeki yerinden bahsedilmiştir.

Bunlar bazen derviş gaziler olarak oturdukları toprakların fethine katılmışlar, fakat daha çok, henüz oturulmayan topraklara yerleşmişlerdi. Orada çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşüyor ve bölgede kırsal ekonomiyi denetim altında tutuyorlardı. Yerleşimler bazen hükümdarın iradesiyle idi; fakat bir işgal durumu, sonunda hep merkez gücün onayına bağlı bulunuyordu. Yerleşmeler, daha çok, istiladan kaçan Hıristiyanların arazileri üzerine olmakta ve çoğu kez, bu dervişler, dağ geçitleri ya da haberleşme yolları gibi önemli noktalara görevli olarak yerleşmekteydiler. Demek, o bölgenin korunmasından sorumlu idiler. (Mêlikoff, 2010, 208-209)

Bektaşiler başlığı altında Hacı Bektaş Veli'ye tekrar dönülmüştür ve neden başkası değil de Hacı Bektaş Veli sorusu cevaplanmaya çalışılmıştır. Burada yenîçerilerin Bektaşî tarikatına bağlanmasıyla ilgili şu görüş sunulmuştur:

Bu, belki de onun -daha sonra devşirme olacak olan- savaş tutsaklığından, yani Hıristiyan bir çevreden gelen genç askere göz kulak olmak ve yetiştirmekle görevlendirilmiş mülkleştirici bir derviş tarikatı olmasından dolayı idi. (Mêlikoff, 2010, 215)

Daha sonra “Balım Sultan” alt başlığı karşımıza çıkmaktadır. Bu kısımda Balım Sultan ile alakalı biyografik bilgiler düzenlenmeye ve verilmeye çalışılmıştır. Ve asıl büyük işi olan Bektaşî tarikatını düzenleyip kurmasından bahsedilmiştir.

“Kızılbaş Topluluklar (Aleviler)” alt başlığı altında ise günümüzde Alevi olarak bilinen ancak tarih sahnesinde Kızılbaş olarak karşımıza çıkan kesim ele alınmıştır.

Kızılbaş adlandırması, Osmanlı belgelerinde “zındık” (râfîzî, sapmış) anlamını yüklenmeye zorlandı. Zamanla, dışlayıcı anlam güçlenerek, Kızılbaş, “asi, zındık” demeye geldi; daha sonra da “Kürt” yan-anlamı (*connotation*) buna eklendi. Kızılbaş'a yüklenen bu dışlayıcı anlam, ona, yerini, günümüzde Türkiye'de cemaat-dışı zümreleri adlandırmada kullanılan Alevi deyimine bıraktırdı. Alevi sözcüğüne, bu inananları, Ali'ye inançla bağlılıkları götürmüş olmalıdır. İran'da Alevi, Ali 'nin soyundan gelenlere, seyyid'lere dendiğinden, Ali 'yi tanırsallaştırınlara Ali 'ilahi 1er denmektedir. (Mêlikoff, 2010, 227)

Yine burada Bektaşî-Alevi kavramlarının ayrı ve ortak olan özelliklerinden bahsedilmiştir. Bu iki kesimin inanç esasları aslında ortak olmuştur. “Bektaşilerde tarikata katılış, süluk, bütün gizli cemiyetlerinkinden farklı olmadığı halde; Aleviler, boy yaşamı sürdüren cemiyetlerin erginlik törenlerini yansıtır.” (Mêlikoff, 2010, 233)

6. bölüm ise “İnanç ve Edimler” başlığı altında incelenmiştir. Burada Bektaşî-Alevî inançlarının iç içe girmiş ve kaynaşmış öğelerden oluşan bir din-karışımı olduğunu söylenmiştir. Alevî-Bektaşî inanışta var olan inançlar farklı dinlerdeki benzer motiflerle karşılaştırılmıştır.

“Yaratılış Öyküsü”, “Ehl-i Hakklara Göre Dünyanın Yaratılışı”, “Alevilere Göre Dünyanın Yaratılışı” alt başlığı altında karşılaştırmalı olarak yaratılış ile ilgili inançlar verilmiştir.

“İnançların Karışımı (*Syncretisme*): Bir Kürt Etkiden Söz Edilebilir mi?” adlı ilginç bir alt başlık karşımıza çıkıyor. Konuyu uzun uzun ele aldıktan sonra şöyle sonuçlandırmıştır:

“Bu ışık altında, öyle görünüyor ki, herhangi bir etkinin öne geçişinden söz edilemeyecektir. Ancak, çeşitli kavimlerin yüzyıllarca birlikte var oldukları ve inançların dinler karışımı ve bilinç birikimi (*syncretiste ve gnostique*) bir öğretilerde eriyip kaynaştığı geniş bir kabın varlığı söz konusu olabilecektir.” (Mélîkoff, 2010, 268)

“Bazı Alan Deyimleri (*Termes Techniques*)” alt başlığı altında daha sonraki kısımda tanıtılacak olan Cemler için hazırlık yapılmış demek mümkündür. Sık sık geçecek kavramlar kısa kısa tanıtılmıştır.

“Ayin-i Cem” alt başlığı altında ise hem Alevî hem Bektaşî kültüründe önemli yeri olan Cem töreni anlatılmıştır.

7. bölüm ise “Bektaşî Edebiyatı” olmuştur. Burada Bektaşî şiir şöyle tanımlanmıştır: “Halk dindarlığının başlıca yayılma aracıdır ve inanç, onunla beslenir, onunla solur. Bektaşî-Alevî nefesleri bütün ilahiler gibi, ezgileşmiş dualardır. Zenci “spiritual “Zeri (ruhsal çağırışlar) gibi, duanın hem ezgi, hem de beden hareketlerine dönüştüğü Alevî Sema ‘ları da böyledir.” (Mélîkoff, 2010, 293)

Bu başlık altında nefeslerden, şiirlerden alıntılar yaparak Bektaşî şiirini örnekler ile tanıtılmış ve bu şiirlerde geçen Bektaşî özellikleri ele alınmıştır. Daha sonra alt başlıklar halinde Bektaşî şiirinde öne çıkan Bektaşî şairleri tanıtılmış, şairlerin eserlerine yer verilmiştir.

Ve kitabın son bölümü olan 8. Bölüm “Yeniden Güncelleşme” oldukça önemli bilgiler içermektedir.

Uzun ya da kısa süren bir etkin dönemden sonra, kendiliğinden sönen pek çok sosyal-dinsel hareketin tersine, Alevîlik adı verilen halk Bektaşîliği, canlı ve etkin varlığıyla, yüzyıllar boyu, ilerleyip gelişmekten bir an geri kalmadı. XIV. yüzyıl ya da XV. yüzyıl Bektaşîliğine yaşam veren değişik akımları, günümüzdeki Alevîlik içinde anlamak, bunun için zordur. Onda, sosyal ve politik koşullara bağlı evrimlerin etkileri hiç kesilmemiştir. (Mélîkoff, 2010, 339)

Bölümün ilk alt başlığı “İnanç Evrimi” olmuştur. Bu bölümde şu cümleler durumu açıkça ifade etmektedir: “Fakat, halk din ulularının etkilerinin azalmasıyla, dinsel edimlerin zayıfladığı ve Vahdet-i Vücut görüşünün materyalist bir zemine kaydığı görülür: İnsan, artık, Tanrı’nın bir tecellisi değil, bir dengi, hatta kendisidir.” (Mélîkoff, 2010, 339)

likoff, 2010, 340). “Yaradan ve Yaratılan arasındaki aynın kalkınca, insan, Evren’in merkezi olacak, böylece Vahdet-i Vücut’un yerini insan hakları ve demokrasi ilkeleri alacaktır. Modern çağın ahlak anlayışı, hoşgörü düşüncesi ve başkasının varlığının kabulü ile sınırlanmış bulunmaktadır. (Mélükoff, 2010, 340)”

Bir diğer alt başlık ise “İdeolojinin Evrimi” olmuştur. “Camiye gitmeyişleri, Ramazan’da oruç tutmamaları, kadınların kapanmaya uymamaları, toplantılarda erkeklerle yan yana oturmaları ve alkollü içki yasağına uyulmayışı dolayısıyla, Aleviler dışlandılar.” (Mélükoff, 2010, 342)

İşte bu dışlanma Alevileri kıskırtmıştı ve Osmanlı Döneminde birçok ayaklanmaya öncülük etmişlerdi. 1970-1980 yıllarına gelindiğinde ise durum hala aynıydı hala Alevi kesim sosyal hayatın içinde var olan kavramlarına yeni anlamlar yüklemeye başlamıştı.

“Bütünleme Olgusu” adlı alt başlıkta ise Alevi ve Bektaşî kesimin yaşadıkları toplumla olan etkileşimleri daha kolay uyum sağlayan yapıları ele alınmıştır. Bu kolay bütünleşme hareketi şöyle ele alınmıştır:

İnsanı evrenin merkezi olarak gören ve katılaştırılmış (*dogmatique*) bir İslam geleneğine bağlılığın kendilerini engellemediği Aleviler için, yaratılanlar arasında eşitlik duygusu hep var olmuştur. Yani, Avrupa’da, Alevi, kendini düşman bir çevre içinde algılamadı ve herhangi bir önyargı onun, farklı dinlerden olan insanlara yakınlaşmasını engellemedi. Yeni çevreyle bütünleşmesi de daha kolay oldu. (Mélükoff, 2010, 347)

“Aleviler ve Kürt Problemi” adlı alt başlık altında bu problem şu köke dayandırılmıştır: “Alevileri yanlarına çekmeye çalışanlar, günümüzde, Kürt ayrılıkçılardır. Kendilerini her zaman baskıya uğrayan azınlıklar arasında sayan Aleviler, merkez-güce karşı çıkan Kürtlerde “kader yoldaşları” görme eğilimine kolayca girdiler.” (Mélükoff, 2010, 247)

“Alevileri Kazanma Çabaları” alt başlığı altında Alevi toplumun kimler tarafından ne sebeple kazanılmaya çalışıldığına yer verilmiştir.

1. Aleviler mühim bir güç oluşturdukları için, siyasi partilerce girilen yanına alma girişimlerinde, partiler -solcu olanlar kadar, sağcı olanlar da- seçimlerde oylarını alıncaya kadar yakınlaşmaları artırırlar.
2. İktidarlar, Alevileri yönetime bağlama amacı ile küçümsenmeyecek çabalar sergilerler(...)
3. Alevileri kazanmak için solcu aydın kuruluşları da çaba harcamaktadırlar(...)
4. Şimdi ise, ine bir konuya, Kürt milliyetçilerin Alevi öğeyi yanlarına çekme çalışmaları(...)²
5. Alevileri bekleyen belki daha büyük bir başka tehlike de, üzerinde hiç durul-

2. İşte kazanmaya çalışan kesim bazen bağlayıcı, devlet gibi, bazen de devlet karşıtı olabilecek propaganda desteği olarak karşımıza çıkmaktadır. Aleviler hakları ve değerleri olarak kazanılmak istenmemiş sadece maddi yani sayısal güç olarak ele alınmış demek mümkündür.

mamış olmakla birlikte, İran yönetimince kışkırtılan ve desteklenen ve Alevilik içinde gelişmekte olan İranlılaştırma hareketidir (...) (Mélíhoff, 2010, 354)

“Alevilerin Kurumlaşması ve Yapısı” alt başlığı altında 1960 ve 1970 yılları ve sonrasında kırlardan kente göç etmeye başlayan, hatta yurt dışına yerleşen Aleviler artık parti kurmaya dergi çıkarmaya başlamış, haklarını savunma kendilerini doğru bir şekilde tanıtmaya yoluna gitmeye başlamış olduğu aktarılmıştır.

“Alevilerin, Diyanet işleri (Dinle ilgili Görevler) Başkanlığı’na Tepkileri” alt başlığı ile Diyanet ve Alevi kesim arasında oluşan gerilim ve bu gerilimin hangi gruplar etrafında toplandığı anlatılmıştır. Gerilimin sebebi şu şekilde ele alınmıştır:

Diyanet, köylerde, yokluğunun fark edildiği yerde, camiler yaptırmaya çalışacaktır; “Yolunu şaşırılmış Müslümanları yeniden İslam’ a döndürmekle görevli “misyoner-imam”lar atayacaktır. Diyanet; Aleviliğin, Sünniliğin ancak bir değişik biçimi ve Hacı Bektaş’ın da gerçekte bir Sünni olduğunu kanıtlamaya yönelik tartışma açmaya çalışacaktır. Bu görüşler, belli bir sayıda Sünni yazar tarafından savunulacaktır. Bu çabalar, giderek artan sayılarla, sol savaşımçıları (*militant*) saflarında yer alan Alevilerde şiddetli tepkileri ateşlemekte gecikmez. (Mélíhoff, 2010, 357)

“Aleviler Bugün Ne İstiyorlar?” alt başlığı altında Alevilerin isteği şöyle açıklanmıştır: “Günümüzde Alevilerin başlıca amaçları, kabul edilmiş olmaktır. Azınlık kimliklerinin ve inanç haklarının tanınmasını istemektedirler. Sünnilerle eşit işlemler görmek istemektedirler.” (Mélíhoff, 2010, 361)

“Sonuç” alt başlığı ise kitap hakkında genel değerlendirmeler içermektedir. Bu kısımda konunun tükenmek bilmeyen bir araştırma alanı olduğu ve çok detaylı çalışmalara ihtiyacı olduğu özellikle vurgulanmıştır.